

dr. Katonáné dr. Pehr Erika: Az együtt eltöltött idők emlékére

Van, akinek a hiánya nem egyetlen intézményben vagy szakmai közegben érezhető, hanem sok, egymással összefonódó térben egyszerre, és Darvas Ágnes, Ági ilyen ember volt. Én is így emlékezem rá, hiszen szakmai munkánk több közegben és több ponton találkozott. Gondolkodó szociológus szakember volt, aki nemcsak elemzett és javasolt, hanem jelen volt, figyelt, és következetesen a gyerekek oldalán állt. Darvas Ágnes távozása nemcsak veszteség, hanem fájdalmas emlékeztető is arra, mennyire ritka az a szakmai és emberi minőség, amelyet ő képviselt.

Munkásságát kezdettől fogva az a meggyőződés hatotta át, hogy a társadalmi folyamatok nem választhatók el az egyéni sorsoktól. Szociológusként *nem elégedett meg az adatok felszínével: számára a számok mögött mindig arcok, történetek húzódtak meg*. Különösen érzékenyen fordult a nehéz sorsú, a családból kiemelt gyerekek, valamint az őket körülvevő szülők és szakemberek világa felé is, azok felé, akik ritkán jutnak szóhoz a döntéshozatal szintjein. A gyerekek esélyegyenlőségének növeléséért végzett munkája példamutató volt, és *ennek felidézéseként szeretnék néhány közös szakmai állomásról említést tenni*.

A szegénység mindig megrázó, a gyerekeké még inkább az. 2005 októberében hazánk akkori miniszterelnöke Ferge Zsuzsa akademikust kérte fel, hogy szervezzen egy csoportot a gyermekszegénység elleni nemzeti program kidolgozására. Az ekkor létrejött Gyermekszegénység Elleni Program Iroda (a továbbiakban: GYEP Iroda) – számos szakember, így többek között Darvas Ágnes vezető kutató, valamint több civil szervezet részvételével – dolgozta ki a *Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Program* (a továbbiakban: Nemzeti Program) fő vonalait. A 2006-ban elkészült Nemzeti Program,¹ melynek érvényessége máig nem avult el, nem csupán tudományos munkát jelentett, hanem egy elméletileg alapozott gyakorlati programot is, melynek első lokális megvalósítását a *Szécsényi Gyerekesély Program* jelentette. Az ott folyó program akciókutatás jellege biztosította az új szolgáltatások, beavatkozási formák alkalmazási tapasztalatainak beépítését a további programok tervezésébe. Ezt követte az elkövetkező években EU-s pályázatok igénybevétele mellett a Biztos Kezdet program bevezetésének, a Biztos Kezdet Gyerekházak országos hálózata létrehozásának, valamint a komplex gyerekesélyprogramok kistérségi kiterjesztésének előkészítése. Ezekbe a fejlesztésekbe jómagam is bekapcsolódtam, mind az akkori minisztérium gyermekvédelmi főosztályának vezetője, és Darvas Ágnessel folytatott szakmai beszélgetéseink engem is inspiráltak és lelkesítettek.

A Nemzeti Program alapján a kormány kidolgozta a „*Legyen Jobb a Gyermeknek*” Nemzeti Stratégiát (2007-2032), amelyet az Országgyűlés 2007 májusában szinte egyhangúlag országgyűlési határozatként² elfogadott, amihez egy hároméves kormányzati cselekvési terv is

¹ A program célja az, hogy egy generáció alatt jelentősen, az akkorinak töredékére csökkentse a gyermekek és családjuk szegénységének arányát; felszámolja a gyermek-kirekesztés és mélyszegénység szélsőséges formáit; átalakítsa azokat a mechanizmusokat és intézményeket,

² 47/2007. (V. 31.) OGY határozat a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégiáról, 2007-2032.

kapcsolódott.³ A Nemzeti Stratégia elindítása (egy) fontos társadalmi szükséglet volt, ami Darvas Ágnes számára nem csupán szakpolitikai keret volt, hanem egy valódi szakmai vállalás is, mert hitt abban, hogy a gyerekek jólléte nem retorikai elem, hanem mérce: azon mérhető le egy társadalom állapota, hogy mit kezd a legkiszolgáltatottabbakkal. A Nemzeti Stratégia parlamenti vitáinak idején gyakran vettünk részt az egyes bizottságok ülésein. Ezekben a helyzetekben is megmaradt higgadt és következetes szakembernek, aki mindig visszavezette a vitát a gyerekek valós szükségleteihez. Ilyen találkozásunk volt például az *Országgyűlés Ifjúsági, Szociális és Családügyi Bizottságának* 2007. március 14-én megtartott ülése is, ahol arról kellett dönteniük a képviselőknek, hogy általános vitára bocsátják-e a Nemzeti Stratégiát, illetve az országgyűlési határozatot. A GYEP Iroda nevében felszólaló Ferge Zsuzsa professzor asszony zárógondolata így hangzott: „A mi reményünk tehát az, hogy ez a Nemzeti Stratégiáról szóló országgyűlési határozat nem egyszerűen átmegy a parlamenten, hanem *meggyőzi az országot arról, hogy ezt a választott képviselők perdöntőnek, mindenki számára fontosnak tartják.*” Az akkor elhangzott mondataim szerint: „az előterjesztés tényleg komplex módon, mai szóval mondva holisztikusan közelíti meg a fejlesztési és a horizontális célokat, és mindenképpen megfelel annak az ENSZ Gyerekjogi Bizottsága által megfogalmazott ajánlásnak, hogy kell egy nemzeti stratégiának lennie.”⁴

A Nemzeti Programot a kutatók, a programalkotók és a terepmunka szoros összekapcsolódása is jellemezte. Ennek keretében például a GYEP Iroda nevében Darvas Ágnes kezdeményezett egy nevelőszülőkre irányuló szociológiai kutatást,⁵ amit jómagam is támogattam és segítettem, mint az akkori Szociális és Munkaügyi Minisztérium főosztályvezetője. A kutatás célja az volt, hogy átfogó képet kapjunk a nevelőszülői családok és az ott nevelkedő gyerekek és fiatal felnőttek életéről, problémáikról, sikereikről és nehézségeikről. Ilyen átfogó kutatás a területről ez idáig nem született hazánkban. A kutatás alapkérdése így hangzott: „*milyen jó szülő az állam, amikor a gyerekek nevelőszülőnél laknak.*”⁶ Darvas Ágnes számára különösen fontos volt, hogy a gyermekvédelemről szóló gondolkodás ne maradjon elvont vagy idealizált kép, hanem azok tapasztalataira épüljön, akik nap mint nap gyerekek sorsáért vállalnak felelősséget. Meggyőződése volt, hogy jó döntések, fejlesztések nem születhetnek a terepen dolgozók, így a nevelőszülők valós munkájának ismerete nélkül. Kutatóként a szociális egyenlőtlenségek, a gyermekszegénység, a kirekesztés és a gyermekesélyek kérdései foglalkoztatták.

Többször beszélgettünk arról is, hogy hogyan alakult át a *Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottsága* (a továbbiakban: Bizottság) és a GYEP Iroda feladata és szervezete. A 2008. szeptember 24-én megalakult Bizottságba – melynek ülésén Darvas Ágnessel is jelen voltunk –, nem az állam kizárólagos képviselői voltak delegálva, hanem független társadalomkutatók, gyermekjogi

³ 1092/2007. (XI. 29.) Korm. határozata „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégiáról, 2007-2032 szóló 47/2007. (V. 31.) OGY határozat végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról (2007-2010.)

⁴ <https://www.parlament.hu/documents/static/biz38/bizjkv38/ISB/0703141.htm>

⁵ BABUSIK Ferenc: A nevelőszülői családok empirikus felvételének elemzése – szociális-gazdasági, etnikai, területi aspektusokból. *Delphoi Consulting Társadalomtudományi Kutatóműhely, 2010 (kézirat)*

⁶ Az összegző válasz szerint: „az állam, ha nevelőszülőnél helyezi el a gyerekeket, nem rosszabb szülő, mint egy átlagos, létminimum felett élő család, de az állam minden roma gyermek rossz szüleje, amikor az alapfokú oktatásról van szó, továbbá hallatlanul rossz szülő – a roma gyermekek vonatkozásában – a gyermekvédelmi gondozásba vétel döntései során.”

szakértők, szakmai és civil szervezetek képviselői, akiknek feladata volt a kritikai visszacsatolás és a civil kontroll. Fordulópontot a 2010 utáni időszak jelentette, amikor is csökkent a civilek, a független kutatók szerepe, és megnőtt a kormányzati, a minisztériumi kötődésű tagok aránya, és a célok számonkérése gyengült, az értékelés kevésbé volt kritikai jellegű.⁷ Darvas Ágnes számára is szomorú tapasztalás volt, hogy a gyerekszegénység kikerült a kritikus szakmai diskurzusból, hiszen már nem volt egy önálló, a Nemzeti Stratégia egészét értékelő testület, ezért jellemzően csak projektzáró beszámolók készültek.⁸ Ennek egyik oka ma is az, hogy a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 foglalja keretbe a „Legyen jobb a gyermekeknek!” stratégiát, az Új roma stratégiát, valamint az ezek végrehajtását szolgáló szakpolitikai eszközöket. Mindketten azt tapasztaltuk, hogy a 2010-es évek utáni időszakban a Ferge Zsuzsa-féle szemlélet elsősorban lokális szinten maradt fenn, a szakpolitikai gyakorlatban pedig jelentős változások történtek, mert a gyermekjogokra és az univerzális ellátásokra épülő szemléletmód megváltozott. A közpolitika elfordult a mélyszegénységben élő gyerekektől, és az őket érintő ellátások elsősorban projektalapúvá váltak.

Darvas Ágnes többször megosztotta velem azt a gondolatát is, hogy a gyerekszegénység kezelése komplex kihívás, erősebb politikai elköteleződésre lenne szükség, ahol a középpontban a gyermeki jogok, a gyermekek egyenlősége állnak. Mélyen érintette a GYEP Iroda átalakulása is, ami kezdetben a Nemzeti Stratégia szakmai és operatív központja volt, s ellátva annak koordinációját is, majd 2010 után a GYEP Iroda fokozatosan elvesztette önállóságát, szinte beágyazódott a kormányzati adminisztrációba, szerepe formálissá vált, és végül meg is szűnt.⁹ A gyerekszegénység kezelése erősen kezdett kötődni az EU-s projektekhez, és területileg is töredezetté vált. A korábbi munkatársak –egy részének – további együttműködési keretét ezután a *Gyerekesély Közhasznú Egyesület (GYERE)* biztosította Darvas Ágnes elnök vezetésével. A GYERE a „Civil jelentés a gyerekesélyekről” címmel visszatérően jelentetett meg köteteket, melynek egyik szerkesztője Darvas Ágnes volt.¹⁰ Köszönet érte.

2015. évtől a *Gyermekjogi Civil Koalíció* (a továbbiakban: Koalíció)¹¹ alapító tagjaként Darvas Ágnes nemcsak résztvevője, hanem alakítója volt a közös gondolkodásnak, különös tekintettel a gyermekek jóllétére, a családból kiemelt gyermekek helyzetére. A Gyerekesély Közhasznú Egyesület képviselőjeként aktívan közreműködött a Koalíció nyilatkozatainak megszületésében, különösen a pontos megfogalmazásaival és árnyalt érvelésével segítette a közös álláspont kialakítását. Az utolsó közös munkánk a „Mit kíván a magyar gyermekek

⁷ A jelenleg hatályos kormányhatározat módosítás (1521/2022. (XI. 2.)) alapján a Bizottság 33 tagú testület.

⁸ 2017-ben már 31 komplex programmal segítő leghátrányosabb helyzetű járásban indultak el a gyerekszegénység visszaszorítását, megelőzését és a szegény családban élő gyermekek, továbbá a tartós rászorultságban élők számának csökkentését célzó EU-s programok.

⁹ Ma a HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Gyerekesély-kutató Csoportja végez további kutatásokat a gyerekszegénység témájában. Feladata az integrált térségi programok megvalósításának támogatása alapkutatásokkal és alkalmazott kutatásokkal.

¹⁰ Az első jelentés 2011-ről 2012-ben jelent meg, és azóta több kötet is napvilágot látott, mint például a 2014-2017-es időszakról szóló is. http://www.fergezszusa.hu/docs/civil_jelentes_2012-2013.pdf

¹¹ <https://gyermekjogicivilkoalicio.hu/>

védelme 2025-ben? Azonnali intézkedéseket!”¹² címet viselő javaslatcsomaghoz fűződik, amely külön pontban foglalkozott a gyermekszegénységgel. Továbbá a Koalícióval együtt ő is kiállt azon szakemberek mellett, akik felszólaltak a gyermekek elhanyagolása, bántalmazása, kihasználása vagy egyéb jogsérelmei ellen – bármilyen formában.

Az éves konferenciákon nemcsak szakmai tudásával, hanem személyes varázsával, figyelmével és derűjével is emelte a közös munka színvonalát. Jelenléte összekötött és inspirált valamennyiünket. Ezt a jó hangulatot egy korábbi konferenciánkon készült kép is jól mutatja. *Sajnos Darvas Ágnes a Koalíció 2025. évi Gyermekjogi Konferenciáján már nem lehetett jelen, s így a több száz szakember csak búcsúzni tudott tőle.*

Akik közelebb dolgozhattak vele az utóbbi időszakban, tudják, hogy betegsége ellenére humora és derűje is megmaradt. Nem tagadta a nehézségeket, de nem engedte, hogy ezek határozzák meg a kapcsolatokat. Egy-egy finom megjegyzése, önironikus mosolya sokszor oldotta a feszültséget, és emlékeztetett arra, hogy a méltóság belső tartás kérdése. És miközben munkájában következetesen a gyerekek jogaiért állt ki, szívesen – bár mindig visszafogottan – beszélt az unokáiról is.

Darvas Ágnes nem a hangerejével volt jelen, hanem a gondolataival. Figyelmesen hallgatott, pontosan kérdezett, és mindig a lényegre irányította a beszélgetést. Kollégaként és emberként is biztonságot adott: mellette lehetett tanulni, kételkedni, újragondolni. Öröksége nemcsak tanulmányokban, programokban és nyilatkozatokban él tovább, hanem abban a szemléletben is, amelyet ránk hagyott: *a gyerekek iránti feltétlen felelősségben, az empátiában és a következetes, csendes kiállásban.* Darvas Ágnes nincs többé velünk, de amit képviselt, tovább él mindazok munkájában, akik vele gondolkodhattak és dolgozhattak. Ezzel a szál virággal, *Weöres Sándort* idézve: „*Tág a Világ, mint az álom, mégis elfér egy virágon.*” – köszönök mindent!

dr. Katonáné dr. Pehr Erika
c. egyetemi docens
Gyermekjogi Civil Koalíció Vezetőségi tagja

¹² https://gyermekjogicivilkoalicio.hu/mit_kivan_a_magyar_gyermekek_vedelme_2025/